

TEHNOLOGIA, O SIMPLĂ UNEALTĂ? SCHIȚĂ DE TEOLOGIE PUBLICĂ A SPAȚIULUI DIGITAL

Pastor prof. dr. Ciprian GHEORGHE-LUCA

*Centrul de cercetare „Ars Theologica”, Facultatea de Științe Umaniste și Sociale,
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad,*

*Pastor coordonator al Bisericii Central Creștin Emanuel din București
ciprian.luca@uav.ro*

ABSTRACT: “Is Technology Just a Tool? Sketching a Public Theology of Digital Space”.

While digital technology has brought unexpected benefits, it has also led to countless unfortunate consequences and profound ethical challenges that challenge us to theologically (re)think how we should live our faith in a technological and “digital” society. The aim of this article is therefore to provide a simple “sketch” of a public theology of the digital space, in hope that it could serve as a basis for further discussions. We will do this, on the one hand, by reflecting not only on the problems of “digitalization”, but also on their causes – which will, naturally, lead to outlining a Christian philosophy of technology - and, on the other hand, by proposing some key elements for articulating a public theology of digital space.

Keywords: *public theology, digital space, technology, digitalization, digital governance, Jacques Ellul*

Introducere

Părinții soției mele locuiesc în municipiul Câmpulung Muscel, din județul Argeș. De fapt, scriu acest articol aici, la doi pași de centrul istoric al acestui cochet orașel muntenesc. Ca multe orașe mici din țară, Câmpulungul are o piață, în proximitatea centrului orașului, care servește drept centru pentru comunitate. În generațiile anterioare, astfel de „piețe publice” forfoteau de oameni, zumzăiau de energie și serveau ca locuri de întâlnire. Oamenii veneau cu regularitate dinspre periferia orașului și din satele din jur, pentru a

se aproviziona cu alimente, a face cumpărături necesare casei, a mânca „în centru”, a merge la bancă, a face afaceri și, unii dintre ei, credincioși, pentru a veni la biserică „din oraș”. De asemenea, oamenii se adunau la sărbători sau evenimente ale comunității și pentru a-și petrece timpul liber. Odată cu dezvoltarea accelerată și surprinzătoare, din ultimii ani, a spațiului digital, „piața” orășenească a Câmpulungului a început să se golească treptat, ceea ce a dus la o oarecare izolare a oamenilor, în special a celor mai vârstă, a celor care nu se pricep prea bine la tehnologie și a celor de la periferie. Este, probabil, de prisos să amintesc că mulți dintre cei care veneau la piața orășenească și la biserică, preferă acum să-și facă cumpărăturile pe internet sau să participe „online” la slujbele bisericii.

Astfel, locurile digitale de „întâlnire” publică, ajung să servească drept metaforă a unei perioade în care o mare parte din comunicarea, comerțul și comuniunea noastră zilnică sunt facilitate de spațiul public digital al rețelelor sociale și al conectivității virtuale. Odată cu ascensiunea internetului și a diferitelor platformelor de socializare - cum ar fi Facebook, Twitter și Tik Tok, precum și a marilor comercianți online și a companiilor de internet ca Amazon, Alibaba, Google și, de ce nu, eMag – noile „piețe” digitale promit să creeze o eră vibrantă a conectivității și a unității, posibile de acum în pofida distanței „fizice”, să închege comunități mai diverse și să ofere acces (mult) mai mare la informații prețioase. Multe dintre aceste „promisiuni” au apărut pe fondul acțiunilor unor regimuri politice opresive, care au înăbușit libertatea de exprimare, au suprimat drepturile omului, au încălcat libertatea religioasă și de conștiință și au limitat accesul la informații, pentru a menține controlul asupra altor ființe umane create după chipul lui Dumnezeu (Gen 1:26-28).

Deși tehnologia digitală a adus beneficii nesperate, ea a condus, de asemenea, la nenumărate consecințe nefaste și la provocări etice profunde, care ne pun în situația de a (re)gândi teologic felul în care ar trebui să ne trăim credința într-o societate tehnologică și „digitalizată”. Tema propusă de organizatori pentru conferința din acest an, „Afirmarea libertății și a drepturilor omului în contextul crizelor globale - Educație și digitalizare”, constituie un excelent prilej de a reflecta teologic asupra acestei situații!

Obiectivul pe care ni-l propunem, așadar, pentru acest articol este creionarea unei simple „schițe” teologice a navigării spațiului public digital, schiță care să servească, pe viitor, dezvoltării unor discuții mai ample. Vom face aceasta, pe de o parte *reflectând*, nu doar la problemele „digitalizării”, ci

și la cauzele lor – ceea ce, firește, va duce la schițarea unei filosofii creștine a tehnologiei, iar, pe de altă parte, *propunând* câteva elemente necesare formulării unei teologii publice a spațiului digital.¹

Problematizare

Deși, în calitate „cetățeni” ai spațiului digital, avem la dispoziție mai multă informație decât, în mod real, vom putea procesa vreodată, suntem zilnic bombardați cu știri false, date eronate, teorii ale conspirației și alte de felul acesta, fapt care duce la o polarizare periculoasă a societății. În ceea ce privește educația și sistemul de învățământ din România, se vorbește tot mai mult despre „digitalizare” – ceea ce e îmbucurător – dar, cel puțin din punctul nostru de vedere, reperatele etice (și, cu atât mai puțin, teologice) ale „digitalizării” rămân, în cel mai fericit caz, neclare și nediscutate în spațiul public.

Ne aflăm, așadar, înaintea unor provocări cărora, pentru a le face față, avem nevoie de înțelepciune și adevăr – altfel spus, de elemente pe care le poate furniza credința. Dar credința nu este întotdeauna binevenită în piața publică digitală. În realitate, tehnologia a fost întotdeauna folosită în mod abuziv de către cei care caută să se agațe de putere și să o manevreze pentru a suprima libera exprimare. Astăzi, se pare, aceste amenințări par mai reale și mai periculoase ca oricând.

Una dintre cele mai stringente probleme legate de tehnologie, în zilele noastre, vizează înțelegerea rolului adecvat al guvernantei digitale și al limitelor etice ale libertății de exprimare în spațiul public digital. De curând, tot mai mulți au început să pună sub semnul întrebării rolul și influența industriei tehnologice asupra discursului public, precum și asupra responsabilităților și rolurilor indivizilor, ale companiilor terțe și chiar ale guvernului în guvernarea digitală. În timp ce „conținutul” periculos, ilegal și toxic trebuie, pe bună dreptate, cenzurat, rămâne deschisă discuția cu privire la ce fel de idei sau discursuri trebuie acceptate în spațiul public digitală. Cum am putea păstra, totuși, o ordine morală în epoca noastră seculară, în timp ce să susținem libertatea de exprimare și libertatea religioasă a tuturor?

---

1 Am fost preocupați de aceste aspecte și am început să reflectăm teologic asupra lor încă de la începutul anului 2015, când, la invitația generoasă a bisericii penticostale „Betel”, din Dublin, Irlanda, am ținut o conferință cu titlul „Tehnologia – între binecuvântare și blestem”.

Metodologie

La îmbarcarea în această călătorie teologică, de navigare a spațiului public digital, rămânând „credincioși adevărului, în dragoste” (Efes. 4:15), creștinii trebuie să încerce să înțeleagă nu numai problemele puse în discuție, ci și cauzele lor. Pentru a face aceasta, trebuie mai întâi să ne punem câteva întrebările esențiale, cum ar fi „ce este tehnologia?” și „ce (ne) face aceasta?”. Este tehnologia o simplă unealtă sau ceva care ne modelează pe toți, într-o manieră unică, ce poate fi adesea contrară credinței creștine?

După ce vom schița o filozofie creștină a tehnologiei, vom încerca să propunem, pe baza principiilor Sfintelor Scripturi și a angajării (recente a) bisericilor în viața publică, câteva elemente de teologie publică a spațiului digital. Sperăm ca această „schiță” să contribuie la construirea unor dezbatere ulterioare, mai ample, asupra conținutului digital din spațiul public și guvernantei digitale, într-un cadru de referință teologic, specific creștin.²

Către o filosofie creștină a tehnologiei

Regretatul sociolog și teolog francez, Jacques Ellul, un fin observator al schimbărilor culturale și morale care au avut loc în secolul al XX-lea ca urmare a ascensiunii tehnologiei moderne, și-a început influența sa lucrare *Societatea tehnologică* scriind: „Niciun fapt social, uman sau spiritual nu este atât de important ca *tehnica* în lumea modernă. Și totuși, niciun subiect nu este atât de puțin înțeles”.³

Aceste cuvinte, scrise inițial în anii 1950, vorbesc parcă despre debaterile actuale privind tehnologia și despre rolul adecvat al acesteia în viața noastră, precum și despre complexitatea acestor sisteme și modul în care acestea ne modifică radical societatea. În prezent, tehnologia este adesea asumată și asimilată, mai degrabă decât examinată sau interogată.⁴ Ellul

---

2 Una dintre rarele reflecții teologice, din spațiul evanghelic românesc, asupra problemei tehnologiei, îi aparține colegului nostru, Teofil Stanciu, care a publicat recent un excelent articol despre prezența evanghelicilor români în lumea virtuală. Vezi Teofil Stanciu, „Evanghelicii români în spațiul public virtual: momente, fenomene, tendințe”, în *Plērōma*, anul XXI, nr. 2, 2019, pp. 79–109.

3 Jacques Ellul, *The Technological Society*, New York, Alfred A. Knopf, 1964, p. 3.

4 John Dyer vorbește despre această lipsă a interogației asupra rolului și naturii tehnologiei spunând: „Când tehnologia ne-a distras atenția până în punctul în care nu o mai examinăm, ea are cea mai mare oportunitate de a ne înrobi”. Vezi John Dyer, *From the Garden to the City: The Redeeming and Corrupting Power of Technology*, Grand Rapids, Kregel, 2011, p. 28.

și-a scris celebra lucrare în contextul exploziei tehnologiilor moderne din epoca sa, cum ar fi pătrunderea televizorului în majoritatea locuințelor, apariția mai multor sisteme automatizate în case și fabrici și chiar primele începuturi ale inteligenței artificiale (AI) în Occident.⁵ El a avertizat în mod profetic cu privire la nenumăratele moduri în care tehnologia va afecta negativ umanitatea, în căutarea eficienței și a progresului, adesea fără o claritate sau un răspuns moral real. Într-una dintre lucrările sale ulterioare, el a afirmat că urmărirea adevărului era ceea ce conta pentru societate, dar că „mijloacele tehnice au ajuns treptat să domine căutarea adevărului”, pe măsură ce societatea noastră a căutat eficiența în detrimentul realității și a adoptat tehnologii fără o examinare adecvată.⁶ Pentru Ellul, tehnologia nu era doar un instrument sau o unealtă izolată, așa cum era de obicei înțeleasă de generațiile anterioare. În schimb, ea reprezenta o forță totalizatoare a vieții moderne, ce modelează întru totul viața noastră și a societății, adesea într-un sens dezumanizant. Pentru el, din punct de vedere filosofic, tehnologia nu era o unealtă neutră, ci avea un efect de reorientare completă asupra fiecărui aspect al vieții umane.

Pentru a putea răspunde multora din întrebările etice presante de astăzi, legate de dezvoltarea și utilizarea tehnologiei, trebuie mai întâi să definim *natura* tehnologiei. Fără o înțelegere solidă și biblică a naturii acesteia, creștinii nu vor putea să vadă dincolo de fațada acestor inovații moderne, comercializate, cum sunt, cu sloganuri inteligente, însoțite de promisiuni ale unui viitor utopic și concepute pentru a-i face pe oameni să le adopte „nemestecate”, fără o reflecție critică asupra influenței pe care ar putea-o exercita în viața lor. Studiul lui Jacques Ellul despre natura și influența tehnologiei poate servi drept un ghid util pentru creștinii de astăzi.

Ce este tehnologia?

Multă vreme profesor de istorie și sociologie la Universitatea din Bordeaux, Ellul a fost un autor prolific, cu peste șaiszeci de lucrări publicate, scrise inițial în limba franceză. Având pregătire de sociolog, și-a petrecut cea mai

---

⁵ Pentru mai multe informații despre istoria inteligenței artificiale, vezi Jason Thacker, *The Age of AI: Artificial Intelligence and the Future of Humanity*, Grand Rapids, Zondervan, 2020, pp. 23-26.

⁶ Jacques Ellul, *Presence in the Modern World*, trad. Lisa Richmond, Eugene, Cascade Books, 2016, p. 41.

mare parte a vieții și a studiilor expunând influența tehnologiei asupra existenței umane moderne, inclusiv, dar nu numai, asupra relațiilor sociale, a structurilor politice și a fenomenelor economice. Prin studiul său privind prevalența și natura transformatoare a tehnologiei în epoca modernă, Ellul a contribuit la definirea unei filosofii a tehnologiei atât pentru comunitățile laice, cât și pentru cele religioase din vremea sa, precum și la trasarea unei căi de urmat în încercarea de a răspunde întrebărilor și pericolelor neprevăzute care însoțesc tehnologiile de astăzi. Ellul a adus mai multe contribuții, avertizându-și cititorii cu privire la multe dintre problemele actuale despre natura tehnologiei, prin numeroasele sale scrieri etice și teologice, inclusiv prin cele mai cunoscute lucrări ale sale, *The Technological Society* și *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*.⁷

Societatea tehnologică a fost prima și principala lucrare a lui Ellul pe această temă, în care acesta descrie cum înțelege el modul în care tehnologia schimbă și modelează omenirea. Publicată original în franceză, sub titlul *La Technique ou l'Enjeu du siècle*, în 1954, ea constituie o „descriere a modului în care o tehnologie autonomă este în curs de a prelua valorile tradiționale ale fiecărei societăți, fără excepție, subvertind și suprimând aceste valori, pentru a produce în cele din urmă o cultură mondială monolitică”.⁸ Ellul a preferat termenul de *tehnică* în locul celui de tehnologie, deoarece, în opinia sa, *tehnica* descria mai bine „totalitatea metodelor la care s-a ajuns în mod rațional și care au o eficiență absolută (pentru un anumit stadiu de dezvoltare) în fiecare domeniu al activității umane”.⁹ Pentru Ellul, tehnica este un concept atotcuprinzător, care nu se limitează la „mașinării, tehnologie sau la acest sau acel procedeu de atingere a unui scop”.¹⁰ Ellul a văzut tehnica ca fiind integrarea mașinilor în societatea noastră și a susținut că

---

7 Ellul nu a fost singurul care a scris pe aceste teme. Cititorii interesați pot explora alte lucrări despre natura tehnologiei, din aceeași perioadă istorică, precum Lewis Mumford, *Technics and Civilization*, Chicago, University of Chicago Press, 2010; George Grant, *Technology & Justice*, Toronto, Anansi, 1991 și Langdon Winner, *Autonomous Technology: Technics Out-of-Control as a Theme in Political Thought*, Cambridge, MIT Press, 1977. Pentru o excelentă tratare a principalelor idei din gândirea lui Ellul, recomandăm cartea lui Adrian Lemeni, *Tehnicizarea inumană a vieții*, București, Basiliica, 2022.

8 Vezi introducerea traducătorului la ediția în limba engleză, din 1964. Ellul, *The Technological Society*, p. x.

9 Ellul, *The Technological Society*, p. xxv.

10 Ellul, *The Technological Society*, p. xxv.

tehnica construiește un anumit tip de lume, de care mașina are nevoie pe măsură ce introduce ordinea și tinde spre eficiență.¹¹ El a susținut, însă, că mașinile sau instrumentele în sine sunt „profund simptomatice” pentru tehnică, acestea „reprezentând idealul spre care tinde tehnica”¹².

Definirea tehnologiei nu este o sarcină ușoară, iar de-a lungul anilor s-au scris mult pentru a defini acest concept complex. Unii o consideră pur și simplu o unealtă, o mașinărie sau un instrument, pe care omenirea îl poate manevra după cum este necesar, pentru a-și îndeplini activitatea și a modela lumea din jur.¹³ Alții, printre care și Ellul, definesc tehnologia ca pe o forță socială sau o cultură totalizantă.¹⁴ Această distincție este adesea definită ca o înțelegere îngustă (internalistă) sau largă (externalistă) a tehnologiei de către cercetători precum filosoful tehnologiei, Doug Hill, care susține că „definițiile tehnologiei poartă uneori implicații ascunse pentru cei care nu sunt atenți la argumentația expusă”.¹⁵ Fiecare dintre aceste concepte are anumite puncte forte, dar și elemente îngrijorătoare, care nu corespund în mod real lumii reale a tehnologiei.¹⁶ Cel mai adesea, aceste abordări înguste sau largi ale tehnologiei sunt definite ca: *determinism tehnologic* și *instrumentalism tehnologic*.¹⁷

---

11 Vezi Ellul, *The Technological Society*, p. 5. Ellul a vorbit despre această dorință de eficiență ca despre *automatism*, despre care spunea că este „singura, cea mai bună cale” și o mișcare tehnică care se „autodirecționează”. În acest automatism, totul este măsurat și calculat matematic „astfel încât metoda care a fost decisă să fie satisfăcătoare din punct de vedere rațional, iar atunci când, din punct de vedere practic, metoda este în mod evident cea mai eficientă dintre toate cele folosite până acum sau cele aflate în concurență cu ea, atunci mișcarea tehnică devine autodirectivă”. Vezi Ellul, *The Technological Society*, p. 80.

12 Ellul, *The Technological Society*, p. 4.

13 Vezi Mary Tiles și Hans Oberdiek, „Conflicting Visions of Technology”, în Robert C. Scharff și Val Dusek, (eds.), *Philosophy of Technology: The Technological Condition*, Colecția Blackwell Philosophy Anthologie 32, Malden, Wiley Blackwell, 2014, p. 249-53, pentru o trecere în revistă amănunțită a poziției instrumentaliste.

14 Vezi Albert Borgmann, *Power Failure: Christianity in the Culture of Technology*, Grand Rapids, Brazos, 2003; Neil Postman, *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*, New York, Vintage Books, 1993 și Ursula M. Franklin, *The Real World of Technology*, CBC Massey Lectures Series, Toronto, House of Anansi, 2004.

15 Doug Hill, *Not So Fast: Thinking Twice about Technology*, Athens, University of Georgia Press, 2016, p. 48.

16 Am preluat această expresie de la Franklin, *The Real World of Technology*, p. 27.

17 Pentru abordări mai atente ale tehnologiei, vezi Albert Borgmann, *Technology and the Character of Contemporary Life: A Philosophical Inquiry*, Chicago, University of

Cal Newport, profesor la Universitatea Georgetown, definește determinismul tehnologic ca fiind convingerea că „proprietățile și caracteristicile unei anumite tehnologii pot conduce comportamentul și cultura umană în direcții care sunt adesea neplanificate și neprevăzute”, în timp ce instrumentalismul tehnologic este credința că „uneltele sunt neutre, ceea ce contează în înțelegerea impactului lor fiind contextul cultural și motivațiile oamenilor care le dezvoltă și le folosesc în atingerea anumitor scopuri”¹⁸.

De asemenea, determinismul tehnologic poate fi definit ca un concept reducționist, din cauza accentului pus pe sistemele și structurile complexe care modelează umanitatea și lumea, mai degrabă decât pe modul în care aceste instrumente pot fi folosite de către umanitate. Potrivit teoreticianului politic Langdon Winner, Karl Marx a fost cel care a aplicat primul determinismul tehnologic la structurile societale, susținând că schimbările în tehnologie sunt forța principală care stă la baza relațiilor sociale și a structurii organizaționale umane și că societatea umană se învâрте în jurul centrelor tehnologice și economice ale societății.¹⁹ Mary Tiles și Hans Oberdiek descriu determinismul tehnologic ca fiind viziunea „pesimistă” asupra tehnologiei, care este adesea prezentată în contradicție cu viziunea „optimistă”, pe care o atribuie modului în care mulți creștini văd, de obicei, tehnologia ca parte a mandatului cultural găsit în Geneza 1:28, în care tehnologia este pur și simplu o unealtă neutră din punct de vedere valoric.²⁰ Dar, așa cum susține Ursula M. Franklin, „tehnologia nu este suma

---

Chicago Press, 1984, p. 1987. Borgmann adaugă o a treia abordare, pe care o numește „viziune pluralistă” și pe care o argumentează pe parcursul întregii sale lucrări.

18 Cal Newport, „When Technology Goes Awry”, *Communications of the ACM* 63, nr. 5, mai 2020, <https://cacm.acm.org/magazines/2020/5/244331-when-technology-goes-awry/fulltext>, accesat în data de 3 noiembrie 2023. La rândul său, Jean-Claude Larchet vorbește despre „un nou tip de ființă umană”, pe care o numește „*homo connecticus*”. Vezi Jean-Claude Larchet, *Captivi în internet*, trad. Marinela Bojin, București, Sophia, 2018, p. 34.

19 Vezi Winner, *Autonomous Technology*, p. 39. Vezi, de asemenea, Lewis Mumford, *Technics and Civilization*, Chicago, University of Chicago Press, 2010. De asemenea, trebuie remarcat faptul că această legătură între determinismul tehnologic și Karl Marx este frecvent dezbătută în rândul cercetătorilor. Winner a fost primul care a stabilit această legătură, în lucrarea sa din 1977, *Autonomous Technology*. Pentru o opinie contrară, vezi Bruce Bimber, *Three Faces of Technological Determinism*, în Merritt Roe Smith și Leo Marx (eds.), *Does Technology Drive History? The Dilemma of Technological Determinism*, Cambridge, MIT Press, 1994, pp. 80-100.

20 Vezi Tiles și Oberdiek, „Conflicting Visions of Technology”, în Scharff și Dusek, *Philosophy of Technology*, p. 253.

artefactelor, a roților și a urechilor, a șinelor și a emițătoarelor electronice (...) Ea presupune mai mult decât componentele sale materiale individuale. Tehnologia implică organizare, proceduri, simboluri, cuvinte noi, ecuații și, mai presus de toate, o mentalitate”²¹.

Perspectiva lui Jacques Ellul asupra tehnologiei poate fi cel mai bine descrisă ca *determinism tehnologic*, fiindcă el vede tehnologia nu ca pe un simplu instrument sau ca pe o unealtă neutră din punct de vedere valoric, ci mai degrabă ca pe o mișcare care prinde umanitatea în mrejele sale și transformă totul în numele eficienței.²² Matthew Prior rezumă poziția lui Ellul spunând că „tehnologia pur și simplu este. Nu este nici bună, nici rea, dar nici neutră.”²³ James Fowler susține că Ellul vedea tehnologia ca fiind „doar o expresie și un produs secundar al dependenței subiacente de tehnică, de procedură, prin care totul este organizat și gestionat pentru a funcționa cât mai eficient și îndreptat spre scopul cel mai rapid al celei mai înalte productivități.”²⁴ Iar pentru Craig M. Gay, punctul de vedere al lui Ellul „nu este deloc surprinzător”, din cauza faptului că tehnologia ocupă un loc atât de central în proiectul modern. El afirmă că, pentru Ellul, raționalitatea guvernează tehnica, întrucât „societatea noastră este o societate în care preluarea controlului asupra circumstanțelor seculare prin intermediul mijloacelor, metodelor, procedurilor și tehnicilor rațional-tehnice a devenit extrem de importantă.”²⁵ Acest lucru poate fi observat în nefericita obsesie a societății noastre de a trata fiecare neplăcere ca pe o problemă tehnică ce trebuie rezolvată cu ajutorul tehnologiei sau ca pe o problemă ce trebuie atenuată, așa cum arată mai mulți gânditori moderni, cum ar fi Yuval Noah Harari, în lucrarea sa *Homo Deus*²⁶.

21 Franklin, *The Real World of Technology*, pp. 2-3.

22 Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, New York, Vintage Books, 1973; Jacques Ellul, *The Technological System*, trad. Joachim Neugroschel, Daniel Cérézuelle și Lisa Richmond, Eugene, Wipf & Stock, 2018; Jacques Ellul, *The Technological Bluff*, trad. Geoffrey Bromiley, Grand Rapids, Eerdmans, 1990.

23 Matthew T. Prior, *Confronting Technology: The Theology of Jacques Ellul*, Eugene, Pickwick, 2020, p. 6.

24 James A. Fowler, „A Synopsis and Analysis of the Thought and Writings of Jacques Ellul”, Christ in You Ministries, <https://www.christinyou.com/pages/ellul.html>, accesat în 2 noiembrie 2023.

25 Craig M. Gay, *Modern Technology and the Human Future: A Christian Appraisal*, Downers Grove, IVP Academic, 2018, p. 90.

26 Harari afirmă că „orice problemă tehnică are o soluție tehnică”, argumentând în

Pentru Ellul, tehnica este autonomă, ceea ce înseamnă că ea are un fel de autonomie și modelează o lume concepută să-i permită tehnologiei să prospere, o lume care a renunțat la toate tradițiile anterioare de semnificație și înțelegere.²⁷ El a susținut că „tehnica transformă tot ceea ce atinge, într-o mașină”²⁸. Teoreticianul media și criticul cultural Neil Postman e de aceeași părere, afirmând că „odată ce o tehnologie este admisă, ea își face jocul; face ceea ce este concepută să facă”²⁷. Postman mai scrie că „sarcina noastră este să înțelegem care este acel proiect - adică, atunci când admitem o nouă tehnologie în cultură, trebuie să o facem cu ochii larg deschiși”²⁹.

Efectul totalizant al tehnicii asupra societății reprezintă, deci, fundamentul filozofiei lui Ellul asupra tehnologiei și oferă o înțelegere evidentă a lumii noastre moderne a tehnologiei. Postman dezvoltă, la rândul-i, această idee, afirmând că această tehnologie „este lipsită de un centru moral”. Atât în cartea *Tehnopoly*, a lui Postman, cât și în *Societatea tehnologică* a lui Ellul, „eficiența, interesul și progresul economic” sunt plasate în centrul vieții societății. Altfel spus, omenirii i se promite „raiul pe pământ, prin facilitățile progresului tehnologic”³⁰.

În calitate de teolog protestant și de filosof, Ellul a abordat în mod unic multe dintre aceste probleme tehnologice, prin prisma credinței sale. El a observat că creștinismul a adăugat un nivel suplimentar la evaluarea morală a activității tehnice, punând întrebarea „este ea dreaptă?” fiecărei încercări de a schimba modurile de producție într-o anumită societate. În acord cu tradiția morală creștină, Ellul susține că „[doar pentru că] ceva ar putea fi util sau profitabil pentru oameni, nu înseamnă că acel lucru este corect sau bun” și că acest tip de schimbări în activitatea tehnică trebuie, de asemenea, „să se potrivească cu o concepție precisă a dreptății în fața lui Dumnezeu”.³¹ Bazându-se pe istoria gândirii și a progresului tehnic, Ellul a

---

favoarea unei înțelegeri naturaliste a realității și a condiției umane. Yuval Noah Harari, *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*, Vintage Popular Science, Londra, Harvill Secker, 2016, pp. 22–23. Lucrarea lui Harari a apărut și în limba română, în traducerea Luciei Popovici, la editura Polirom, în anul 2018.

27 Ellul, *The Technological Society*, p. 14. Această renunțare la toate tradițiile anterioare de gândire și organizare a informațiilor este o linie de gândire preluată și de Neil Postman în lucrarea sa, *Technopoly* - vezi capitolele 3 și 4 din Postman, *Technopoly*.

28 Ellul, *The Technological Society*, p. 4.

29 Postman, *Technopoly*, p. 7.

30 Postman, *Technopoly*, p. 179.

31 Ellul, *The Technological Society*, p. 37.

subliniat că „inovațiile tehnice au avut întotdeauna același caracter surprinzător și nedorit pentru oameni”.³² Aici, Ellul subliniază acel element din puterea tehnologiei, care poate modela umanitatea noastră într-o manieră similară cu concepția creștină despre discipolat - adică cineva care îl urmează pe Isus și caută să-și alinieze viața cu El în toate privințele.

În prezent, multe spații din casele noastre sunt organizate în jurul televizoarelor sau al tehnologiilor informatice, cum ar fi sufrageriile și dormitoarele. Chiar și paturile au uneori o anumită formă de tehnologie, adesea încorporată în ele, cu prize pentru încărcarea dispozitivelor la câțiva centimetri de perne, astfel încât dispozitivele să fie întotdeauna la îndemână. De asemenea, mulți asistenți digitali, cum ar fi „Alexa” de la Amazon sau „Siri” de la Apple, sunt întotdeauna la dispoziția noastră. Tristan Harris (alături de alți tehnologi) subliniază multe dintre aceste efecte transformatoare, în documentarul *The Social Dilemma*, difuzat de Netflix, în care un expert intervievat afirmă că întrebarea nu este dacă cineva verifică Twitter dimineața după ce se trezește, ci dacă o face înainte sau în timp ce folosește baia în fiecare dimineață. Acest concept de progres tehnologic și ubicuitate, așa cum a fost argumentat în anii 1950 de Ellul, a fost considerat pe bună dreptate, de mulți, ca fiind fatalist sau determinist, adesea fără nicio speranță de reînnoire. Dar, având în vedere transformarea continuă a umanității în această societate tehnologică până în prezent, multe dintre preocupările lui Ellul cu privire la puterea tehnologiei în societate s-au dovedit mai degrabă profetice. Multe dintre previziunile sale s-au adeverit, iar efectele dăunătoare ale tehnologiei pe care le-a prefigurat încep să se manifeste în viața de zi cu zi a oamenilor obișnuiți și în întreaga societate. Deși filozofia lui Ellul despre tehnologie conține unele aspecte tulburătoare, inclusiv autonomia tehnicii și un determinism fatalist, fără nicio speranță reală pentru viitor, Ellul continuă totuși să ne provoace pe bună dreptate pe toți să ne gândim mai profund la natura și rolul tehnologiei de astăzi.

Către o perspectivă biblică asupra tehnologiei

O filosofie creștină a tehnologiei pleacă de la înțelegerea faptului că tehnologia nu este o simplă unealtă și că interacțiunea umană cu ea îmbracă moduri complexe. După cum spune Dyer, „atât determinismul, cât și instrumentalismul au elemente de adevăr, dar nu putem reduce toate discuți-

---

32 Ellul, *The Technological Society*, p. 61.

ile despre tehnologie în niciuna dintre aceste direcții”³³. Acesta mai adaugă că „oamenii sunt vinovați de alegerile lor, dar tehnologia joacă, totuși, un rol important în influențarea deciziilor pe care aceștia le iau”³⁴. Peter-Paul Verbeek, criticând viziunea pur instrumentalistă, susține că „tehnologia a modificat drastic cultura și viața umană - și chiar dacă ar putea fi înțeleasă ca un mijloc neutru, instrumentalismul trece prea repede cu vederea implicațiile acestui lucru.”³⁵ Informaticianul Derek Schuurman descrie această abordare creștină a tehnologiei ca fiind „o activitate culturală *încărcată de valori*, ca răspuns la Dumnezeu, care modelează creația naturală.”³⁶ El afirmă că această viziune consideră că creația însăși are nu numai o structură, ci și o direcție și că „tehnologia nu este neutră”, deoarece „obiectele tehnologice sunt înclinate spre anumite utilizări, care, la rândul lor, îl fac pe utilizator să încline spre anumite lucruri.”³⁷ Dar Schuurman mai observă, *contra* Ellul, că tehnologia nu este autonomă, fiindcă „este un domeniu în care ne exercităm libertatea și responsabilitatea.”³⁸ Această abordare a tehnologiei recunoaște faptul că proiectanții acestor instrumente își încorporează valorile personale sau corporative și chiar viziunile asupra lumii în structura acestor artefacte tehnologice.³⁹ Astfel, tehnologia are un anumit design și un anumit mod de utilizare, care influențează modul în care cineva interacționează cu lumea din jur și formează anumite structuri și sisteme în societate.

Să luăm, de exemplu, cunoscutele sonerii de ușă cu cameră video, „Ring”. Aceste sonerii nu pot fi socotite *doar* o tehnologie care le permite

---

33 Dyer, *From the Garden to the City: The Redeeming and Corrupting Power of Technology*, p.86.

34 *Ibidem*.

35 Peter-Paul Verbeek, *What Things Do: Philosophical Reflections on Technology, Agency, and Design*, University Park: Pennsylvania State University Press, 2005, pp. 174-75.

36 În engleză, „value-laden” (sublinierea ne aparține). Derek C. Schuurman, *Shaping a Digital World: Faith, Culture and Computer Technology*, Downers Grove, IVP Academic, 2013, p. 22. Pentru mai multe detalii în legătură cu această abordare, vezi și lucrarea mai veche, a lui Stephen V. Monsma și Calvin Center for Christian Scholarship (eds.), *Responsible Technology: A Christian Perspective*, Grand Rapids, Eerdmans, 1986, pp. 24-36.

37 Schuurman, *Shaping a Digital World*, p. 15. Vezi, de asemenea, Albert M. Wolters, *Creation Regained: Biblical Basics for a Reformational Worldview*, ed. a II-a, Grand Rapids, Eerdmans, 2005, p. 49.

38 Schuurman, *Shaping a Digital World*, p. 22.

39 Schuurman, p. 15. Vezi și Charles C. Adams, „Formation or Deformation: Modern Technology and the Cultural Mandate”, în *Pro Rege* 25, nr. 4, iunie 1997, p. 3.

utilizatorilor să își monitorizeze ușile sau porțile casei. Există nenumărate *alte* utilizări ale acestor inovații! Proprietarul locuinței poate vedea când sosesc pachetele și când sunt ridicate, ceea ce este deosebit de benefic în condițiile în care cumpărăturile online sunt la cote maxime și multe nevoi de bază pot fi satisfăcute prin comenzi online. De asemenea, se poate vedea *cine* este la ușă înainte de a răspunde, ceea ce poate fi deosebit de util atunci când cineva este singur acasă sau când pur și simplu nu dorește să vorbească cu curierul sau vânzătorul. De asemenea, proprietarii își pot verifica locuința atunci când călătoresc sau sunt la serviciu.

Dacă ar fi să evaluăm aceste sonerii din perspectivă elluliană, am putea spune că această tehnologie digitală a fost dezvoltată pentru a răspunde unei nevoi provocate de o altă inovație modernă, cea a cumpărăturilor online.⁴⁰ Aceeași tehnologie a răspuns, de asemenea, unei preocupări tot mai mari privind supravegherea și siguranța locuinței. Odată cu livrarea unor pachete, creștea și riscul ca hoții să le fure. Aceste sonerii cu cameră video au ajutat la rezolvarea problemelor cauzate de inovația inițială, precum și la abordarea temerilor proprietarilor de case, chiar dacă aceștia locuiesc în zone relativ sigure.

Chiar dacă avea o viziune mai mult instrumentalistă asupra tehnologiei, celebrul filosof Martin Heidegger a observat că instrumentele sunt legate de o rețea de relații.⁴¹ Acest punct de vedere cu privire la extinderea tehnologiei într-o rețea de relații se potrivește și ea cu viziunea elluliană, accentuând numeroasele schimbări care au loc în societate atunci când o nouă tehnologie este implementată, cum ar fi cea a cumpărăturilor online, apărută odată cu internetul modern.

S-ar putea pune întrebarea dacă această mișcare de inovare tehnologică reclamă o filozofie deterministă a tehnologiei sau dacă nu cumva am

---

40 Trebuie remarcat faptul că Amazon a achiziționat „Ring” cu 1 miliard de dolari, în februarie 2018, ca o modalitate de a avea acces la afacerea profitabilă a tehnologiei sonerilor, care se potrivește perfect cu afacerea lor principală, de cumpărături online. Vezi Ali Montag și Sarah Berger, „Amazon Bought ‚Shark Tank’ Reject Ring Last Year-Here’s What the Founder Says about Jeff Bezos”, CNBC, 22 februarie 2019, <https://www.cnbc.com/2018/02/27/amazon-buys-ring-a-former-shark-tank-reject.html>, accesat ultima dată pe 3 noiembrie 2023.

41 Vezi Martin Heidegger, *Ființă și timp*, trad. Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, București, Humanitas, 2003, pp. 56-68. Heidegger a susținut că viziunea instrumentalistă este încă valabilă, chiar și în lumina tehnologiilor moderne, cum ar fi cea a unei stații radar, a unei fabrici de cherestea și a unei centrale electrice.

putea să punem aceste inovații pe seamna mandatului biblic de a stăpâni pământul, ca purtători ai chipului lui Dumnezeu, ceea ce, potrivit lui Tiles și Oberdiek, ar duce la o viziune optimistă sau instrumentalistă a tehnologiei.⁴²

În timp ce Tiles și Oberdiek susțin, în mod corect, că o filozofie creștină a tehnologiei este mai degrabă optimistă decât pesimistă - *contra* Ellul - relatarea biblică a tehnologiei este mult mai profundă decât o simplă filozofie orientată spre instrument. În Geneza 1-2, deși Dumnezeu creează toate lucrurile, doar *omul* este creat după chipul și asemănarea Sa (Gen 1:26-31)! *Imago Dei* servește drept distincție principală între umanitate și restul creației, deoarece nici o altă creatură nu are acest statut, reflectat în autoritatea, responsabilitățile și abilitățile pe care Dumnezeu le-a dat omului. Geneza 2:15 afirmă că omul a fost așezat de Dumnezeu în Grădină, pentru „a o lucra și a o păzi”, ceea ce indică faptul că Dumnezeu le-a dat oamenilor o sarcină de îndeplinit și le-a dat și abilități creative, ca să poată concepe diverse unelte și tehnologii, precum cele folosite pentru a întreține inițial Grădina. Mai mult, omul este, de asemenea, capabil să inventeze noi unelte pentru construcții, așa cum se vede din porunca dată de Dumnezeu lui Noe, de a construi o arcă pentru a salva poporul lui Dumnezeu de la potop (Geneza 6-7). Mai, omul este responsabil înaintea lui Dumnezeu pentru modul în care utilizează aceste unelte ca să păstreze și să cultive demnitatea tuturor celorlalți purtători de chip divin („semeni”).

Din nefericire, poporul lui Dumnezeu - afectat de cădere și din răzvrătire împotriva proiectului lui Dumnezeu pentru umanitate - a început să abuzeze de abilitățile sale de purtător de chip divin, creând instrumente și tehnologii care au exacerbat răzvrătirea și profitând de alții, așa cum se vede în narațiunile biblice despre Cain și Abel (Geneza 4) și despre Turnul Babel (Geneza 11). Răzvrătirea omenirii este văzută în faptul că „aproape fiecare unealtă pe care o avem la dispoziție ne permite să perpetuăm mitul că putem trăi fără a fi dependenți de Dumnezeu”.⁴³ Poporul lui Dumnezeu alege să respingă chemarea lui Dumnezeu de a-l iubi în mod suprem pe El și de a-și iubi aproapele (Matei 22:37-39), refuzând să susțină demnitatea și unei semen, purtător de chip divin. După cum explică Dyer, „în păcatul nostru, încercăm să trăim independent de nevoia noastră de Dumnezeu și de ceilalți, dar Dumnezeu i-a conceput inițial pe oameni să funcțione-

42 Vezi Tiles și Oberdiek, în Scharff și Dusek, *Philosophy of Technology*, p. 249.

43 Dyer, *From the Garden to the City*, p. 71.

ze într-un mod profund interdependent, care reflectă tri-personalitatea lui Dumnezeu”.⁴⁴ Deși, după cădere, omul este încă capabil să creeze unelte și tehnologii, este clar că, în cele din urmă, acesta caută să se iubească mai întâi pe sine și să își exploateze semenii pentru propria slavă, în loc să folosească aceste unelte pentru a-L iubi pe Dumnezeu și pentru a-i iubi pe ceilalți (Geneza 4). Prin exemplele lui Cain din Geneza 4 și al întregii lumi, cu excepția lui Noe, din Geneza 6-7, se poate vedea cum natura inovației și a fabricării de unelte, împreună cu o umanitate rebelă și o societate distrusă, poate duce la schimbări generalizate ale culturii umane.

Prin urmare, este naiv să privim tehnologia ca pe o simplă unealtă. Reformulând celebra zicală americană, „când ai un ciocan, totul arată ca un cui”, eticianul creștin Jacob Shatzer rezumă influența și puterea „făcătoare de ucenici” a tehnologiei afirmând că atunci „Când ai un smartphone cu cameră foto, totul arată ca o actualizare de stare”.⁴⁵

Dar, în timp ce determinismul tehnologic are meritele sale și dezvăluie impactul deplin al tehnologiei asupra indivizilor și a societății în general, acesta nu reușește să surprindă nici distincția biblică dintre creator și creatură, nici responsabilitatea morală și capacitatea de acțiune pe care o avem ca și creatură, din partea Creatorului. De asemenea, acestuia îi scapă faptul că tehnologia nu este mai autonomă decât alte entități non-umane ale creației, care nu sunt purtătoare de chip divin.

O filozofie creștină a tehnologiei va accentua tezaurul umanității, ca unic purtător al chipului lui Dumnezeu și, de asemenea, ca creatură înzestrată cu răspundere morală. Vorbind numai despre tehnologia autonomă și imperativul tehnologic, se poate trece ușor cu vederea faptul că omenirea este răspunzătoare în fața lui Dumnezeu, nu numai pentru modul în care folosim aceste instrumente în contextul Creației, ci și pentru sistemele și structurile cărora aceste tehnologii le dau naștere în contextul societății. În calitate de purtători ai chipului lui Dumnezeu, noi oamenii, avem un rol unic, nu numai în crearea tehnologiilor, ci și în privința felului în care ne iubim și ne îngrijim de cei din jurul nostru, încercând să organizăm societatea într-un mod care să onoreze valoarea fiecărei ființe umane, indiferent de poziția, statutul, rasa, sexul, religia sau originea ei.

---

44 Dyer, *From the Garden to the City*, p. 45.

45 Jacob Shatzer, *Transhumanism and the Image of God: Today's Technology and the Future of Christian Discipleship*, Downers Grove, IVP Academic, 2019, p. 7.

În nota traducătorului primei ediții în limba engleză a cărții *The Technological Society*, din 1964, John Wilkinson îl citează pe Ernst Jünger, care spunea că „tehnologia este adevărata metafizică a secolului al XX-lea”.⁴⁶ Pentru unii, această concepție globală a tehnologiei ar putea apărea în contradicție cu ideea multora de astăzi, că tehnologia este un simplu instrument, care poate fi folosit pentru a face bine sau rău. Este ușor să tolerăm o oarecare „miopie” în privința întrebărilor morale și sociale pe care le ridică tehnologia de astăzi, în special în spațiul public digital. Această nouă etapă a istoriei i-a făcut pe unii să fie atât de îmbătați de promisiunile tehnologiei, încât să nu observe efectele ei nocive asupra oamenilor și culturii. De partea cealaltă, alții se concentrează atât de mult asupra efectelor negative încât nu observă că Dumnezeu este Cel care le-a dat copiilor Săi abilitățile de a crea și de a folosi tehnologia în moduri care să Îl onoreze și să arate dragoste față de Creația Sa întreagă.

Ei bine, o filozofie creștină a tehnologiei va căuta să țină în echilibru aceste două perspective, pe de o parte, asigurând cadrul de acțiune și responsabilitate, iar pe de alta, cultivând extinderea viziunii asupra tehnologiei, pentru a vedea efectele sociale mai largi ale acestor instrumente. Deseori, influența tehnologiei asupra societății noastre și marșul spre progres i-a făcut pe unii să creadă că, prin intermediul tehnologiei, omenirea va inaugura în cele din urmă o nouă eră. Această strădanie este adesea încapsulată în visele unei utopii tehnologice, potrivit căreia metehnele și fracturile acestei lumi s-ar rezolva... dacă am dispune doar de tehnologia potrivită.⁴⁷ Aceste vise sunt, într-un fel, de înțeles, dar, adesea, sub suprafața viselor utopice ale progresului tehnologic se ascunde realitatea că tehnologia ne modelează în mod constant pe noi și societatea - atât în bine, cât și în rău. Având, însă, în vedere „omniprezența” tehnologiei, realitatea este că fiecare dintre noi suntem „modelați” (și) după chipul acestei societăți digitale. Întrebarea este „cum?” și „cu ce scop?”. În calitate de creștinii, trebuie să ne întrebăm dacă

---

46 Ellul, *The Technological Society*, p. ix. În mod asemănător pune problema și Brent Waters, când descrie rolul tehnologiei în societate. El afirmă că „tehnologia este ontologia modernității târzii”, ceea ce înseamnă că „nu putem defini cine suntem sau exprima ce aspirăm să devenim, în absența tehnologiei”. Vezi Waters, *This Mortal Flesh*, pp. 15-17.

47 Futuristul Yuval Noah Harari susține că omenirea a depășit deja principalele trei probleme ale lumii: războiul, foamea și ciuma. Acum că omenirea a depășit aceste probleme perene, ne putem propune să depășim moartea însăși și, în cele din urmă, să devenim zei de sine stătători. Vezi Yuval Harari, *Homo Deus* și Yuval Harari, *21 Lessons for the 21st Century*, New York, Spiegel & Grau, 2018.

tehnologia și spațiul digital ne transformă pentru a semăna mai mult cu Hristos sau dacă, în cele din urmă, ne vom asemăna mai mult cu lumea (Rom 12:2).

Schiță de teologie publică a spațiului digital

În această ultimă secțiune a articolului nostru, vom încerca să punctăm câteva lucruri pe care le socotim esențiale cu privire la angajarea publică a Bisericii în probleme legate de tehnologie și de digitalizare. Ele reprezintă elementele de lucru ale unei schițe de teologie publică a spațiului digital.

Într-un articol pătrunzător, publicat, nu demult, de Shira Ovide, în *New York Times*, despre divizarea internetului și despre complexitatea guvernării digitale în întreaga lume,⁴⁸ este pomenit faptul că majoritatea țărilor au propriile reglementări privind siguranța auto și coduri fiscale, dar în prezent există o dezbatere generalizată cu privire la modul în care ar trebui reglementată exprimarea online. Autoarea articolului subliniază modul în care companiile de tehnologie - multe dintre ele cu sediul în lumea occidentală - guvernează, practic, discursul public și libertatea de exprimare online a oamenilor, ceea ce duce la controverse și disensiuni majore, deoarece multe țări doresc să păstreze această putere pentru ele însele.

Una dintre cele mai importante idei pe care Ovide le prezintă în articol se referă la așa-zisele „promisiuni” că tehnologia va aduce o nouă ordine mondială: „Idea utopică a internetului a fost aceea că va duce la eliminarea granițelor naționale, dar cei care știu câte ceva despre tehnologie au avertizat, de zeci de ani, că, în schimb, internetul ar putea duce la mărirea acestor granițe, ba chiar și chiar și la crearea altora”. În ultimii ani, numeroase firme au restricționat accesul la internet pentru a înăbuși protestele și disensiunile din rândul propriului popor (precum cele din Iran, Belarus, China și Cuba). Aceste situații ridică întrebări mult mai ample, cu privire la modul în care companiile de tehnologie precum platforma Meta, dar și altele, ar trebui să își desfășoare activitatea în întreaga lume, în special în zonele în care există un dezacord semnificativ cu privire la libertățile fundamentale.

Expertul în politici tehnologice Klon Kitchen, care lucrează la American Enterprise Institute, a scris un eseu strălucit în revista *National*

---

48 Shira Ovide, „The Internet Is Splintering”, în *New York Times*, 17 februarie 2021, <https://www.nytimes.com/2021/02/17/technology/the-internet-is-splintering.html>, accesat pe 3 noiembrie 2023.

Affairs, despre realitățile cu care ne confruntăm în această nouă eră tehnologic-digitală. El afirmă că „toate guvernele trebuie [acum] să recunoască și să se adapteze la faptul că nu mai dețin puterea și influența exclusivă pe scena globală”.⁴⁹

Ascensiunea industriei tehnologice/digitale care operează la nivel transnațional și internațional, cu o putere enormă asupra discursului public, reprezintă o provocare unică pentru societatea noastră, dar și o ocazie excelentă ca creștinii să se implice în viața publică și să li se „împotrivească”, dacă e cazul, acestor firme, apărând demnitatea umană și libertatea religioasă.

Biserica are, în acest context, atât vocația, cât și obligația de a se angaja în formularea unei teologii publice a spațiului digital. Evoluția surprinzătoare a companiilor și entităților digitale transnaționale atrage după sine provocări unice în chestiuni precum guvernarea digitală, dar ea reprezintă, totodată, o ocazie unică pentru creștini, de a se implica în industria tehnologică cu o teologie publică robustă, construită pe o înțelegere neschimbată a demnității și libertății umane, de extracție biblică.

Pericolul - în era noastră digitală - este să vedem alte ființe umane ca niște „simple probleme” care trebuie rezolvate sau ca pe niște „pioni” care pot fi mutați sau eliminați, în goana după putere. Dar o înțelegere creștină a umanității și a naturii societății este înrădăcinată în demnitatea tuturor oamenilor, care transcende apartenențele noastre naționale și chiar ordinea tehnologică însăși.

Astfel, *prima* cerință vitală - dacă dorește să-și accepte vocația de a se implica în aceste probleme etice importante, legate de spațiul public digital - este ca Biserica să îmbrățișeze, fără rezerve, principiului pluralismului, recunoscând demnitatea inerentă a tuturor oamenilor, precum și o viziune morală clară asupra binelui comun, întemeiată pe Cuvântul lui Dumnezeu. Într-o societate care prețuiește eficiența, rapiditatea și, uneori, rușinarea publică a „inamicilor” politici și sociali, ar trebui să încercăm să acordăm prioritate demnității tuturor, inclusiv a celor care nu sunt de acord cu noi cu privire la aceste probleme. Putem face acest lucru recunoscând că lupta noastră nu este împotriva „cărnii și a sângelui”, ci împotriva puterilor cos-

---

49 Klon Kitchen, „The New Superpowers: How and Why the Tech Industry Is Shaping the International System”, *National Affairs*, nr. 49, toamna 2021, <https://nationalaffairs.com/the-new-superpowers-how-and-why-the-tech-industry-is-shaping-the-international-system>, accesat la data de 4 noiembrie 2023.

mice ale întunericului (Efes. 6:12). Aceasta înseamnă că „luptăm” de pe o poziție a speranței și a harului, știind că trebuie să urmărim schimbările corecte în mod corect (Rom. 3:8).

A doua cerință vitală este înțelegerea elementelor de bază ale dezbatărilor în cauză. Există tendința de a ne „arunca”, pur și simplu, în dezbatere complexă sau de a vorbi despre anumite teme fără a înțelege pe deplin datele problemei. Trebuie cunoscute aspectele interne și internaționale ale politicilor în materie de tehnologie, precum și principalele problemele ale „pieței” digitale. Nu face cinste Evangheliei, și, cu atât mai puțin, nu ajută societății, să ne amestecăm în dezbaterea și rezolvarea unor probleme fără a le cunoaște temeinic, chiar dacă e mai la modă astăzi exprimarea „la cald”, neavizată, pe rețelele de socializare, în detrimentul unor opinii și acțiuni avizate, care să ducă în mod real la schimbări durabile.

În loc de concluzie...

Având în vedere cele de mai sus, care ar fi calea de urmat? „Schița” de față nu poate avea o „concluzie”, pentru că ea reprezintă, prin excelență, abia începutul discuției. Așa că, în cele ce urmează, vom enumera șapte componente pe care le considerăm esențiale pentru o teologie publică a spațiului digital, componente care reprezintă tot atâtea direcții practice de lucru.

În primul rând, complexitatea problematicii spațiului digital reclamă conlucrarea intenționată și irenică a tuturor tradițiilor teologice și etice creștine. Există mai multe moduri în care creștinii pot vedea problemele discutate în acest articol, dar e cert că fiecare perspectivă ajută la înțelegerea complexității lor, motiv pentru care o teologie publică (creștină) a spațiului digital trebuie să fie una eminentă dialogică, caracterizată de unitate, coerență, chiar dacă fiecare dintre actorii teologici gândesc și scriu în lumina propriului domiciliu confesional.

În al doilea rând, este imperios necesară cunoașterea temeinică a domeniului tehnologiei, spațiului public și a peisajului politicilor publice în materie de tehnologie. Care sunt cele mai presante probleme ale spațiului digital? Ele variază, de la legislația în domeniul telecomunicațiilor și a agențiile guvernamentale de supraveghere digitală, până la cele legate de etica IA și confidențialitatea/siguranța digitală.

În al treilea rând, trebuie „deslușit” modul în care creștinii ar putea să se implice în dezbaterea etică referitoare la moderarea (sau cenzurarea) spațiului digital, exprimând permanent îngrijorarea cu privire la modul în

care aceste politici ar putea fi prost definite sau aplicate în mod periculos în piața publică digitală. Regimurile autoritare (și, din nefericire, și unele „democratice”) din întreaga lume utilizează mijloace digitale de supraveghere, care suprimă drepturilor omului, din dorința de a-și menține puterea și controlul asupra populației lor. O teologie publică a spațiului digital trebuie să prezinte o viziune convingătoare asupra libertății de conștiință și religioase, precum și a libertății de exprimare în spațiul digital, viziune care adesea lipsește din multe discuții pe tema guvernării digitale.

În *al patrulea rând*, dar oarecum complementară ideii de mai sus, este nevoia de elabora o viziune teologică, bine argumentată, cu privire la discursul online de instigare la ură („hate speech”) și la infracțiunile online motivate de ură („hate crimes”). Aceste probleme controversate din punct de vedere social, cum ar fi sexualitatea, genul, rasa etc., trebuie abordate pe baza unei viziuni etice biblice, care să accentueze demnitatea tuturor oamenilor și care, în același timp, să transcendă moravurile zilei.

În *al cincilea rând*, orice teologie publică a spațiului digital ar trebui să aibă, ca și componentă, lupta pentru interzicerea pornografiei online. Este nevoie de formularea unei viziuni clare și robuste pentru implicarea creștină în lupta împotriva „stăpânirii” acestei industrii dezumanizante.

În *al șaselea rând*, răspândirea îngrijorătoare a teoriilor conspirației, a știrilor false („fake news”) și a dezinformării în social media, trebuie întâmpinată cu o viziune teologică care susține cultivarea și apărarea adevărului. Din nefericire, mulți creștini sunt nu doar victimele, ci și promotorii unor astfel de lucruri în spațiul virtual, motiv pentru care ar trebui gândite și implementate măsuri clare de sanitarizare a spațiului public digital, precum și de contracarare și descurajare a unor astfel de practici.

În sfârșit, în cel de-*al șaptelea rând*, o teologie publică a spațiului digital trebuie să fie preocupată de modul în care biserica își desfășoară slujirea „online”⁵⁰. Cum comunică bisericile cu lumea „exterioară” și care sunt modalitățile prin care mărturia digitală a Bisericii poate reflecta adevărurile pe care aceasta le proclamă? Vorbim aici despre o viziune asupra discipolatului și misiunii în spațiul digital, dar și de promovarea intențională a unei gândiri holistice, unitare, între „real” și „digital”.

---

50 Printre puținele lucrări teologice pe această temă, în limba română, se numără cartea preotului și teologului ortodox, Liviu Vidican-Manci, *Propovăduirea evangheliei în era digitală. Impactul catehezei și al prediciei asupra „generației digitale” prin utilizarea noilor tehnologii ale informației și comunicării*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2020.

Bibliografie

- ***BIBLIA sau Sfânta Scriptură, traducerea Dumitru Cornilescu, Societatea Biblică Interconfesională din România, 1923.
- ADAMS, Charles, „Formation or Deformation: Modern Technology and the Cultural Mandate”, în *Pro Rege* 25, nr. 4, iunie 1997.
- BIMBER, Bruce, *Three Faces of Technological Determinism*, în Smith Merritt Roe și Marx Leo (eds.), *Does Technology Drive History? The Dilemma of Technological Determinism*, Cambridge, MIT Press, 1994.
- BORGMANN, Albert, *Power Failure: Christianity in the Culture of Technology*, Grand Rapids, Brazos, 2003.
- BORGMANN, Albert, *Technology and the Character of Contemporary Life: A Philosophical Inquiry*, Chicago, University of Chicago Press, 1984.
- DYER, John, *From the Garden to the City: The Redeeming and Corrupting Power of Technology*, Grand Rapids, Kregel, 2011.
- ELLUL, Jacques, *The Technological System*, trad. Joachim Neugroschel, Daniel Cérézuelle și Lisa Richmond, Eugene, Wipf & Stock, 2018.
- ELLUL, Jacques, *Presence in the Modern World*, trad. Lisa Richmond, Eugene, Cascade Books, 2016.
- ELLUL, Jacques, *The Technological Bluff*, trad. Geoffrey Bromiley, Grand Rapids, Eerdmans, 1990.
- ELLUL, Jacques, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, New York, Vintage Books, 1973.
- ELLUL, Jacques, *The Technological Society*, New York, Alfred A. Knopf, 1964.
- FOWLER, James A., „A Synopsis and Analysis of the Thought and Writings of Jacques Ellul”, în *Christ in You Ministries*, <https://www.christinyou.com/pages/ellul.html>.
- FRANKLIN, Ursula M., *The Real World of Technology*, CBC Massey Lectures Series, Toronto, House of Anansi, 2004.
- GAY, Craig M., *Modern Technology and the Human Future: A Christian Appraisal*, Downers Grove, IVP Academic, 2018.
- GRANT, George, *Technology & Justice*, Toronto, Anansi, 1991.
- HARARI, Yuval, *Homo Deus și Yuval Harari, 21 Lessons for the 21st Century*, New York, Spiegel & Grau, 2018.

- HARARI, Yuval Noah, *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*, Vintage Popular Science, Londra, Harvill Secker, 2016.
- HEIDEGGER, Martin, *Ființă și timp*, trad. Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, București, Humanitas, 2003.
- HILL, Doug, *Not So Fast: Thinking Twice about Technology*, Athens, University of Georgia Press, 2016.
- KITCHEN, Klou,, „The New Superpowers: How and Why the Tech Industry Is Shaping the International System”, *National Affairs*, nr. 49, toamna 2021, <https://nationalaffairs.com/the-new-superpowers-how-and-why-the-tech-industry-is-shaping-the-international-system>.
- LARCHET, Jean-Claude, *Captivi în internet*, trad. Marinela Bojin, București, Sophia, 2018, p. 34.
- LEMENI, Adrian, *Tehnicizarea inumană a vieții*, București, Basilica, 2022.
- MONSMA, Stephen V. și Calvin Center for Christian Scholarship (eds.), *Responsible Technology: A Christian Perspective*, Grand Rapids: Eerdmans, 1986.
- MONTAG, Ali și BERGER, Sarah, „Amazon Bought, Shark Tank’ Reject Ring Last Year-Here’s What the Founder Says about Jeff Bezos”, CNBC, 22 februarie 2019, <https://www.cnbc.com/2018/02/27/amazon-buys-ring-a-former-shark-tank-reject.html>.
- MUMFORD, Lewis, *Technics and Civilization*, Chicago, University of Chicago Press, 2010.
- MUMFORD, Lewis, *Technics and Civilization*, Chicago, University of Chicago Press, 2010.
- NEWPORT, Cal, „When Technology Goes Awry”, în *Communications of the ACM* 63, nr. 5, mai 2020, <https://cacm.acm.org/magazines/2020/5/244331-when-technology-goes-awry/fulltext>.
- OVIDE, Shira, „The Internet Is Splintering”, în *New York Times*, 17 februarie 2021, <https://www.nytimes.com/2021/02/17/technology/the-internet-is-splintering.html>.
- POSTMAN, Neil, *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*, New York, Vintage Books, 1993.
- PRIOR, Matthew T. *Confronting Technology: The Theology of Jacques Ellul*, Eugene, Pickwick, 2020.
- SCHUURMAN, Derek, *Shaping a Digital World: Faith, Culture and Computer Technology*, Downers Grove, IVP Academic, 2013

- SHATZER, Jacob, *Transhumanism and the Image of God: Today's Technology and the Future of Christian Discipleship*, Downers Grove, IVP Academic, 2019.
- STANCIU, Teofil, „Evanghelicii români în spațiul public virtual: momente, fenomene, tendințe”, în *Plērōma*, anul XXI, nr. 2, 2019, p. 79–109.
- THACKER, Jason, *The Age of AI: Artificial Intelligence and the Future of Humanity*, Grand Rapids, Zondervan, 2020.
- TILES, Mary și OBERDIEK, Hans, „Conflicting Visions of Technology”, în Scharff Robert și Dusek, Val (eds.), *Philosophy of Technology: The Technological Condition*, Colecția Blackwell Philosophy Anthologie 32, Malden, Wiley Blackwell, 2014.
- VERBEEK, Peter-Paul, *What Things Do: Philosophical Reflections on Technology, Agency, and Design*, University Park: Pennsylvania State University Press, 2005.
- VIDICAN-MANCI, Liviu, *Propovăduirea evangheliei în era digitală. Impactul catehezei și al predicii asupra „generației digitale” prin utilizarea noilor tehnologii ale informației și comunicării*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2020.
- WINNER, Langdon, *Autonomous Technology: Technics Out-of-Control as a Theme in Political Thought*, Cambridge, MIT Press, 1977.
- WOLTERS, Albert, *Creation Regained: Biblical Basics for a Reformational Worldview*, ed. a II-a, Grand Rapids, Eerdmans, 2005.